

Quan cau la nit, Michael Cunningham

Haver assolit un gran èxit amb una obra literària no sempre comporta una benedicció, en ocasions esdevé una càrrega. Una feixuga càrrega que no tots els autors estan en disposició de dur a les seves espatlles. Per a alguns, un èxit suposa un impuls cap amunt, una oportunitat per a enlairar-se; per a d'altres, un llast insalvable, que ni tan sols els permet tornar a alçar el vol. S'exigeixen tant que la responsabilitat els pot, i no se'n surten.

Sembla que aquest sigui l'exemple de Michael Cunningham: amb el seu cèlebre *Les hores* es convertí, de la nit al dia, en un autor conegut i reconegut a tot el món, consagrat amb l'obtenció dels prestigiosos premis Pulitzer i Pen/Faulkner de l'any 1999 i alçat a l'altar de les estrelles mercès a una més que aconseguida adaptació cinematogràfica. Quasi sense temps ni per a pair-ho, es trobà instal·lat a l'Olimp de les lletres. Tant, tant i tant amunt que començà a sentir vertigen. El desequilibrant vertigen del que sap que s'espera molt de les seves futures obres.

El seu primer intent —*Dies memorables* (2005)— no fou prou reeixit, l'ambició i el resultat final no encaixaven. Potser per això decidí alliberar-se de les referències literàries i emprendre una via nova. El resultat és *Quan cau la nit* (*By nightfall*), Michael Cunningham, Edicions 62, 2011. Una obra menys coral que les anteriors, més minimalista, centrada en quatre personatges d'una mateixa família —l'home, la dona, la filla i el germà de la dona— i les complicades i esberladisses relacions que s'estableixen entre ells.

El primer tast és ben prometedor, permetent-nos endinsar-nos al bell mig de la xarxa sempre imbricada, densa i intricada dels lligams matrimonials i familiars. D'aquells lligams que el sediment del temps va establir inapercebudament entre els membres de la parella, que en un principi uneixen i, de manera progressiva, es converteixen en obligacions no desitjades, en fàctiques clàusules del contracte matrimonial que ningú no ha escrit.

A través de l'anatomia de la quotidianitat d'una parella —que veurà trasbalsada la seva aparent placidesa per l'arribada de Mizzy, el germà de la muller, que desvetllarà les emocions ocultes, les passions adormides— assistim a una anàlisi de la rutina i del conformisme, de l'anar vivint, que és no tan sols un reflex de les servituds que creen les relacions familiars, sinó també —i és aquest l'extrem que li confereix grandesa— de la mateixa existència.

Reflexió sobre la realitat, sobre la capacitat que tenim d'enganyar-nos, o d'autoenganyar-nos, de mentir i mentir-nos a nosaltres mateixos, per por del canvi, dels perills del que és nou, del desconegut, de tot allò que ens allunyi de la seguretat —sempre aparent— del que ja tenim, del que és, enfront del que podria ésser; més encara, del que, segurament, voldríem que fos. Del que seria si goséssim atrevir-nos.

Anàlisi d'obvis ressons sartrians, que ens recorda que tan sols nosaltres som (o hauríem d'ésser) els responsables dels nostres actes. Tant dels que duem a terme com, i encara amb major raó, dels que deixem de dura a termini per por. En alguns casos, per por del que diran o pensaran de nosaltres. En d'altres, pel temor al que és nou, al que ens espera al defora, una vegada haguem deixat el port rutinari de la nostra vida; aquell port d'aigües calmes que, a voltes, acaben podrint-se.

Certament, estem condemnats a ésser lliures? Som realment conscients que som els amos del nostre destí, que tot depèn únicament i exclusiva de nosaltres? Que tenim, cada matí de la nostra vida, no tan sols el dret, sinó l'obligació de volar amb les ales ben esteses? De recomençar sempre?

La llàstima és que aquest inici tan esplèndid i atractiu es vegi balafiat, almenys en part, per la voluntat de Cunningham d'escriure una *obra major*, de deixar petja, de *quedar*. Una voluntat que no tan sols es fa evident en la seva manera d'escriure, més discursiva que no convindria, sinó en la profusió de frases o dites *definitives* que va llaurant a mesura que avancen els capítols. Oblidant que l'objectiu de la literatura no és —o no hauria d'ésser, segons el nostre parer— l'acumulació de citacions, sinó la creació d'un univers propi, autònom i autosuficient.

Llegint *Quan cau la nit* no podem alliberar-nos de la sensació que l'autor de Cincinnati no tan sols pretén ésser —o semblar (la qual cosa és molt pitjor)— gran, sinó que no té espera. En comptes d'avançar passa a passa, trobant el seu estil pel camí, prefereix escollir la via senzilla: la de la imitació, la de navegar per les aigües d'altres que, amb paciència i dedicació, han trobat el seu lloc a l'oceà immens i irrepetible de la literatura.

Fa —si més no, *ens fa*— la impressió que Cunningham prefereix seguir els camins fressats. Més exactament, tracta d'ésser Paul Auster, aquell Paul Auster màgic que transforma la realitat, la quotidianitat en una mena d'essència o model de la vida, de l'existència; en aquell Auster que ens transporta un xic més enllà, que ens situa *per damunt de*.

Però, és clar, l'autor de *Les hores* no és Auster, per més que s'ho proposi; no ho és perquè no ho pot ésser, però, sobretot perquè —ni ell ni ningú— *no ho ha d'ésser*. Precisament perquè —i ací rau

l'error fonamental de Cunningham – la força i la vàlua d'Auster consisteix en el fet d'ésser Paul Auster: d'ésser ell mateix. D'escriure com escriu Paul Auster; com *només* pot –i *ha*– d'escriure Paul Auster.

Com la majoria dels autors de referència, Auster és gran precisament perquè és Paul Auster. És el mateix que succeeix –per posar un exemple que se situa a l'altra banda de l'univers literari on té la pretensió d'ocupar un lloc Cunningham– amb Georges Simenon: si el creador del *commissaire* Maigret aconseguí un lloc a la història de la literatura fou justament perquè, en la seva vida, però sobretot en la seva escriptura, en la seva obra, es mantingué fidel al seu tarannà, a *la seva* manera d'ésser. Escrivia com havia d'escriure; per dir-ho més clar: com ell, i *només ell*, podia i *havia* d'escriure!

Li suposà grans esforços, ésser un incomprès i generalment menystingut per la major part dels seus contemporanis, que no li perdonaven la seva facilitat d'escriure, la seva indeturable grafomania, però finalment ho aconseguí. (En la literatura francesa la consagració literària no ofereix dubtes: la determina la inclusió d'un o altre autor en la prestigiosa col·lecció de *La Bibliothèque de la Pléiade*!). I ho assolí, per damunt de tot, perquè no tractà d'ésser –ni de semblar– un altre; perquè trobà *el seu lloc* a la història de la literatura. Aquell lloc precís i insubstituïble que tan sols ell podia ocupar; el lloc que a ell, i només a ell, li corresponia.

Per contra, l'autor de *Quan cau la nit* sembla seguir l'exemple d'aquella pel·lícula anomenada *Com ésser John Malkovich*, endinsant-se en el cervell d'un altre i partint de la seva visió i de la seva manera. Si –com bé demostren Dostoievski, Kafka i tants d'altres, convertint la seva magistral obra literària en una purga de la seva personalitat, en un alliberament gairebé terapèutic, catàrtic– la literatura acostuma a suposar un reconeixement o retrobament de tu mateix ("*Madame Bovary c'est moi*") el camí de Cunningham sembla ésser un altre: tractar de trobar la seva personalitat en els altres, en un exercici de camaleonisme no tan sols arriscat, sinó perillós.

Perquè, com succeeix en poesia, en la gran poesia, és possible trobar els altres, l'essència dels altres en tu mateix –i potser sigui aquest un dels grans valors de la poesia: submergir-te en tu per trobar els altres– l'acció inversa resulta, si no impossible, ben poc probable: no pots trobar-te a tu mateix en els altres. I, menys encara, en *un* altre. Amb major raó quan confonem la recerca dels altres amb la seva imitació, amb la submissió a la seva personalitat.

És per això que, sens dubte, el millor Cunningham és el Cunningham de veritat, aquell que se separa dels seus models i parla per ell mateix. Aquell Cunningham que és, i només pot ésser, Cunningham! Aquell Cunningham que introdueix el dubte en la narració –em sembla, em va semblar, vaig creure– i que converteix la vida quotidiana en anàlisi, en interrogació essencial, en adelerada perquisició existencial (o existencialista). I que ho fa *sense proposar-ho...*

Aquest Cunningham que no és –i el que és més important, no pretén ésser– ni Paul Auster, ni Marcel Proust, ni Virginia Woolf, ni Walt Whitman, sinó simplement i afortunada, Michael Cunningham! La qual cosa no és tant com ésser algun dels seus mestres o models però és –o pot ésser, si aconsegueix alliberar-se del llast de la servil imitació dels seus referents, que poden aportar però no configurar, que poden acompanyar però no determinar– prou, que és molt!

Això no significa que *Quan cau la nit* no sigui recomanable, sinó que, segons el nostre humil parer, *ho hauria pogut ésser molt més* si el seu autor s'hagués deixat dur de manera exclusiva per la seva inspiració i el seu esperit, per la seva *manera*.

Acabem amb una transcripció que es refereix precisament a la literatura:

«Potser al capdavant no són tant les virtuts dels altres les que ens encongeixen el cor com la sensació d'un reconeixement insuportablement lacerant quan les veiem en el seu comportament més vil, en la pena, en la fartaneria i en l'eixelebrament. Les virtuts també són necessàries —algunes virtuts— però Emma Bovary, Anna Karèlina o Raskólnikov no ens interessen per la seva bondat. Ens interessen perquè no són admirables, perquè són *nosaltres*. I perquè els grans escriptors els han perdonat per això.»

Quan cau la nit, Michael Cunningham, traducció de Marta Pera, pàg. 133

dissabte, 24 de setembre del mxxi

© Xavier Serrahima 2011
www.racodelaparaula.cat

Informació sobre els drets

